

УДК 65.016.7

Т. В. Іванова,
асистент,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

АНАЛІЗ ПЕРЕДУМОВ ПРОВЕДЕННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті проаналізовано діяльність вітчизняних підприємств машинобудування. Визначено основні проблеми та обґрунтовано необхідність проведення реструктуризаційних заходів.

Summary. In article activity of the domestic enterprises of mechanical engineering is analyzed. The main problems are defined and need of carrying out actions for restructuring is proved.

Ключові слова: стан галузі, тенденції, діяльність підприємств машинобудування, реструктуризація.

Вступ. У сучасних умовах машинобудування є однією з найважливіших галузей економіки будь-якої країни, яка забезпечує економічне зростання, соціальний розвиток та науково-технічний прогрес.

Дослідженнями стану підприємств машинобудування України приділяють увагу такі вітчизняні науковці, як Б. Данилишин, В. Довбня, В. Іванішин, В. Кім, О. Плахотнік, Н. Тарасова, Н. Шифріна та інші. Проте останнім часом спостерігаються суттєві зміни в діяльності машинобудівних підприємств.

Тому дослідження тенденцій розвитку, виявлення проблем та визначення перспектив розвитку для машинобудівного комплексу є досить актуальним. У зв'язку з цим одним з напрямків розвитку промисловості, на нашу думку, є розробка ефективного механізму реструктуризації машинобудівних підприємств.

Постановка задачі. Метою дослідження є аналіз сучасного стану підприємств машинобудування, виявити проблеми та напрями розвитку галузі за допомогою реалізації заходів з реструктуризації. Для досягнення поставленої мети використовувались наступні методи дослідження: статистичного аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення.

Результати. Дані Держкомстату [1] свідчать, що частка збиткових підприємств машинобудівного комплексу дуже вагома, про це свідчить статистика, наведена у табл. 1.

Таблиця 1.

Порівняльні фінансові результати діяльності промислових підприємств за період 2006-2011 рр. [1]

	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (млн. грн.)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат (млн. грн.)	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат (млн. грн.)
2006					
Промисловість	34699,6	65,3	45903,0	34,7	11203,4
Машинобудування, в.ч.	1916,9	66,7	3895,1	33,3	1978,2
- виробництво машин та устаткування	734,2	64,2	1478,3	35,8	744,1
- виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	587,9	69,8	1124,7	30,2	536,8
- виробництво транспортних засобів та устаткування	594,8	64,6	1292,1	35,4	697,3
2007					
Промисловість	43700,9	66,6	56956,9	33,4	13256
Машинобудування, в.ч.	5127,5	69,2	7137,4	30,8	2009,9
- виробництво машин та устаткування	1434,2	67,9	2328,2	32,1	894
- виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	1347,9	71,4	1792,9	28,6	445
- виробництво транспортних засобів та устаткування	2345,4	65,4	3016,3	34,6	670,9
2008					
Промисловість	20243,2	61,1	70812,5	38,9	50569,3
Машинобудування, в.ч.	704,6	63,9	7412,0	36,1	6707,4

- виробництво машин та устаткування	918,8	62,9	3062,5	37,1	2143,7
- виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	224,5	66,1	1787,9	33,9	1563,4
- виробництво транспортних засобів та устаткування	-438,7	59,1	2561,6	40,9	3000,3
2009					
Промисловість	-3948,1	54,1	39611,7	45,9	43559,8
Машинобудування, в.ч.	2547,3	56,9	7893,1	43,1	5345,8
- виробництво машин та устаткування	2274,8	53,6	3814,3	46,4	1539,5
- виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	1937,9	62,6	2468,5	37,4	530,6
- виробництво транспортних засобів та устаткування	-1665,4	51,7	1610,3	48,3	3275,7
2010					
Промисловість	26530,5	58,2	61629,1	41,8	35098,6
Машинобудування, в.ч.	5531,0	63,6	8596,6	36,4	3065,6
- виробництво машин та устаткування	1828,8	61,0	3256,5	39,0	1427,7
- виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	953,6	67,5	1582,8	32,5	629,2
- виробництво транспортних засобів та устаткування	2748,6	61,4	3757,3	38,6	1008,7
2011					
Промисловість	63260,9	62,1	111105,1	37,9	47844,2
Машинобудування, в.ч.	14396,4	67,2	17976,8	32,8	3580,4
- виробництво машин та устаткування	2207,9	66,9	3686,5	33,1	1478,6
- виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	2088,3	68,4	3263,6	31,6	1175,3
- виробництво транспортних засобів та устаткування	10100,2	62,9	11026,7	37,1	926,5

Як видно із наведених даних, найбільш успішною діяльністю підприємств машинобудівного комплексу була у 2011 р., коли загальний фінансовий результат склав 14,4 млрд. грн., у попередніх періодах найкращого результату галузь досягла у 2007 р., у цей період фінансовий результат підприємств машинобудування від звичайної діяльності до оподаткування склав 5,128 млрд. грн. Хоча в машинобудуванні за підсумками 2011 р. фінансові результати були дещо кращими, ніж у промисловості загалом, оскільки кількість збиткових підприємств досягла лише 32,8%.

У 2007 році кількість збиткових підприємств склала 30,8%, а у наступні роки кількість збиткових підприємств у галузі зростала, що зумовлено, на нашу думку, негативним впливом світової фінансово-економічної кризи. Так, частка підприємств, що отримували прибуток, збільшилася з 66,7% у 2006 році до 67,2% у 2011 році (рис. 1).

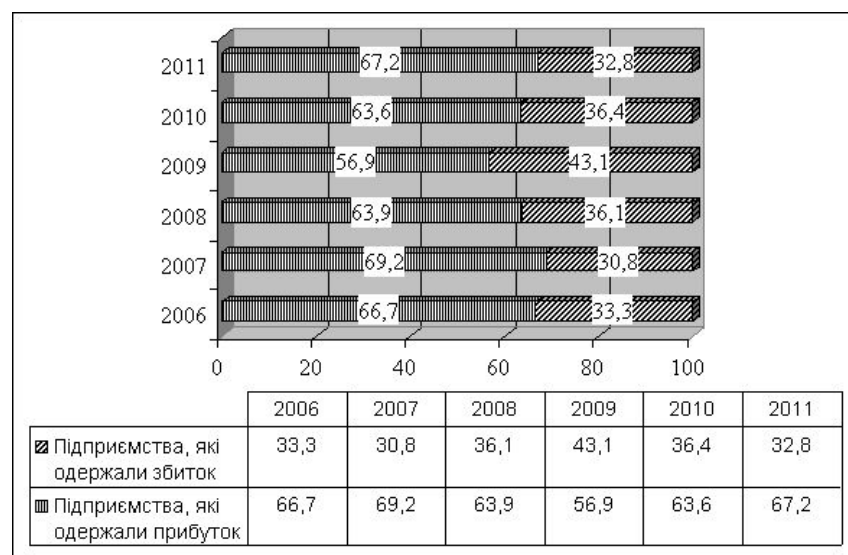

Рис. 1. Частка підприємств машинобудування, які одержали прибуток або збиток від звичайної діяльності до оподаткування у 2006-2011 рр. [побудовано за даними [1]]

Однак, якщо проаналізувати структуру фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування за групами видів машинобудівної продукції, то можна бачити, що серед підприємств машинобудівної галузі від світової фінансової кризи найбільше постраждали підприємства з виробництва машин та устаткування, які у 2009 р. мали збитки на суму більше як 1,4 млрд. грн. Серед цих підприємств було й найбільше збиткових протягом усього періоду дослідження.

Найбільша кількість прибуткових підприємств працювала у сфері виробництва електричного, електронного та оптичного устаткування - від 69,8% у 2006 році і до 68,4% у 2011 році.

Основною причиною збільшення кількості збиткових підприємств машинобудування в Україні стало різке зниження обсягів реалізації їх продукції у 2009 р. (див. табл. 2).

Таблиця 2.
Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за 2001-2011 роки [1]

Рік	Одиниця виміру	Промисловість	Машинобудування	Виробництво машин та устаткування	Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	Виробництво транспортних засобів та устаткування
2001	млрд. грн.	210,84	21,52	10,22	5,65	5,65
	у % до підсумку	100,00	10,21	4,85	2,68	2,68
2002	млрд. грн.	229,63	24,49	10,29	6,19	8,01
	у % до підсумку	100,00	10,67	4,48	2,70	3,49
2003	млрд. грн.	289,12	35,13	13,07	8,35	13,71
	у % до підсумку	100,00	12,15	4,52	2,89	4,74
2004	млрд. грн.	400,76	53,57	16,99	16,44	20,14
	у % до підсумку	100,00	13,37	4,24	4,10	5,03
2005	млрд. грн.	468,56	59,67	20,76	13,53	25,38
	у % до підсумку	100,00	12,73	4,43	2,89	5,42
2006	млрд. грн.	551,73	68,73	22,42	15,51	30,80
	у % до підсумку	100,00	12,46	4,06	2,81	5,58
2007	млрд. грн.	717,08	98,34	30,10	21,22	47,02
	у % до підсумку	100,00	13,71	4,20	2,96	6,56
2008	млрд. грн.	917,04	121,78	37,27	25,58	58,93
	у % до підсумку	100,00	13,28	4,06	2,79	6,43
2009	млрд. грн.	806,55	85,83	34,25	24,50	27,08
	у % до підсумку	100,00	10,64	4,25	3,04	3,36
2010	млрд. грн.	1067,13	116,20	39,59	27,71	48,90
	у % до підсумку	100,00	10,89	3,71	2,60	4,58
2011	млрд. грн.	1120,33	134,82	40,84	28,77	65,21
	у % до підсумку	100,00	12,03	3,65	2,57	5,82

За останні роки частка продукції, реалізованої підприємствами машинобудування в загальнопромисловому виробництві коливалася на рівні приблизно 10-14 %. Так у 2011 р. вона становила 12,03%, тоді як у 2001 р. - 10,21%.

Динаміку зміни обсягів реалізації промислової продукції та продукції машинобудування за 2001-2011 рр. зображено на рис. 2.

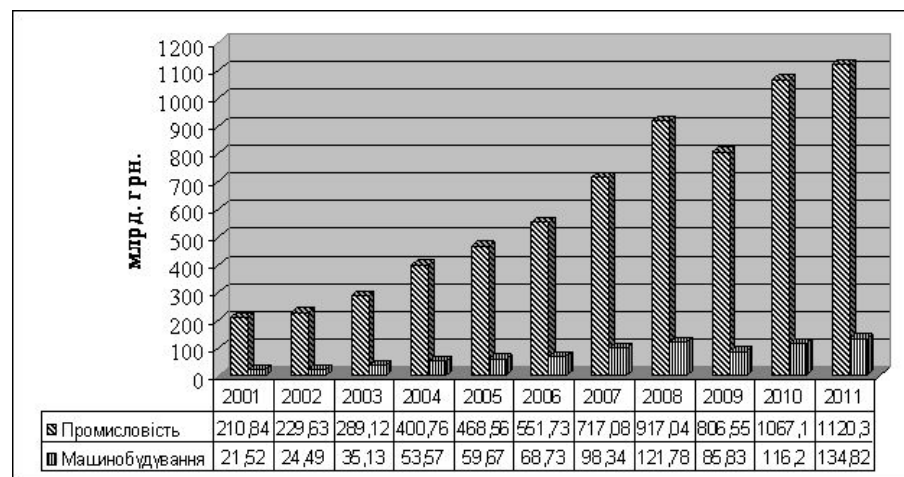

Рис. 2. Динаміка зміни обсягів реалізації промислової продукції та продукції машинобудування в Україні за 2001-2011 рр. [побудовано за даними [1]]

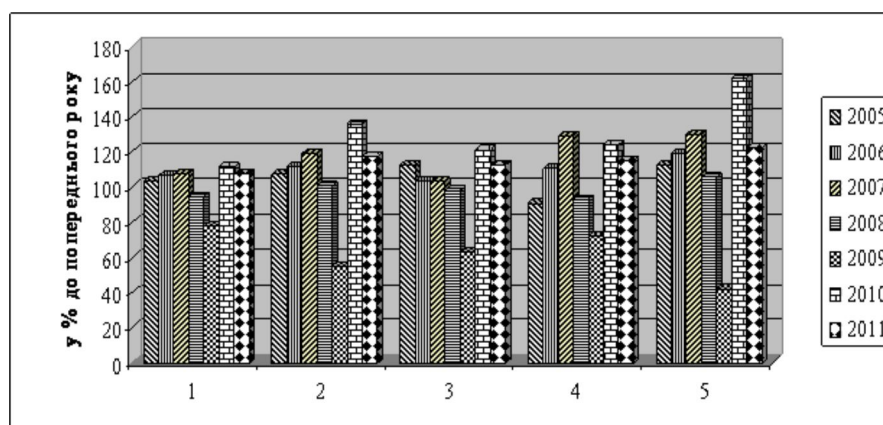
Тенденції зміни індексів промислової продукції за період 2005-2011 рр. мали змінний характер, що зумовлено нестійкою економічною та політичною ситуацією в країні.

Індекси промислової продукції машинобудування за період 2005-2011 рр. наведено у табл. 3.

Таблиця 3.
Індекси промислової продукції України, у відсотках до попереднього року [1]

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Відхилення 2011 р. від 2005 р.
Промисловість	103,1	106,2	107,6	94,8	78,1	111,2	107,6	4,5
Машинобудування	107,1	111,8	119,0	100,3	55,1	136,1	117,2	10,1
виробництво машин та устаткування	112,2	102,9	103,0	98,2	62,4	121,1	112,5	0,3
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	90,8	110,7	129,1	93,2	71,8	124,2	114,7	23,9
виробництво транспортних засобів та устаткування	112,4	119,1	130,0	105,7	42,1	161,9	122,6	10,2

За результатами виконаних досліджень у 2005-2011 рр. можна стверджувати, що індекси обсягів промислової продукції для машинобудування мали максимальне значення за періоди: 119,0% (2007 р.), 136,1% (2010 р.), 117,2% (2011 р.) (рис. 3). Найменше значення показника характерне для 2009 р., де індекс становив лише 55,1%, що насамперед зумовлено світовою економічною кризою.

1 – Промисловість 2 - Машинобудування; 3 - Виробництво машин та устаткування; 4 - Виробництво електричного та електронного устаткування; 5 - Виробництво транспортного устаткування.

Рис. 3. Індекси обсягу продукції машинобудування за видами діяльності за період 2005-2011 рр. [побудовано за даними [1]]

З метою оцінювання рівня прибутковості підприємств машинобудівного комплексу в табл. 4 представлено динаміку показника рентабельності операційної діяльності підприємств даної галузі.

Динаміку зміни показника рентабельності машинобудування України за 2005 – 2011 рр. простежимо на рис. 4.

Таблиця 4.
Показники рентабельності машинобудування України [1]

Показник	Роки						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011

Рентабельність машинобудування, %	3,4	2,6	4,3	2,9	3,5	6,6	8,5
Рентабельність промисловості, %	5,5	5,8	5,8	4,9	3,2	3,6	4,8

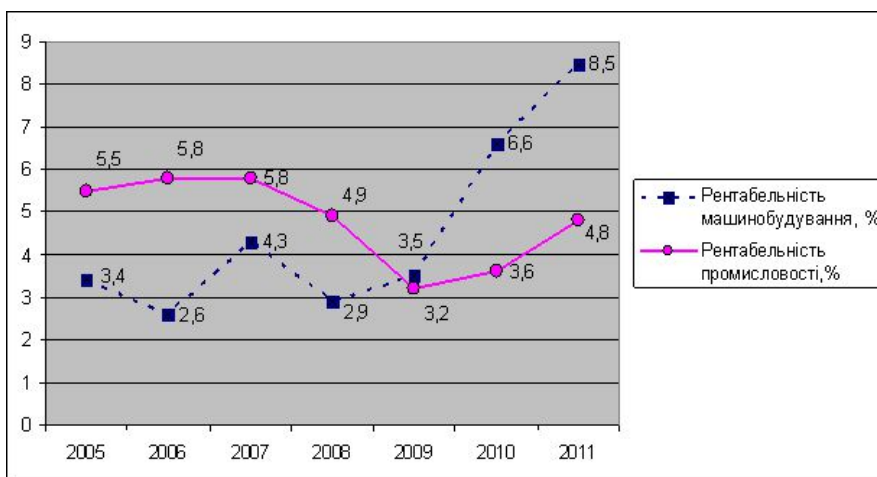

Рис. 4. Динаміка рентабельності промисловості та машинобудування України у 2005-2011 рр. [побудовано за даними [1]]

Як бачимо з рис. 4, рівень рентабельності машинобудівних підприємств почав падати ще з кінця 2008 року, що обумовлено початком кризи.

У 2011 р. значення рентабельності машинобудування значно покращилося не лише по відношенню до 2010 р., а й до усього аналізованого періоду.

Сьогодні на промислових підприємствах значна увага приділяється освоєнню та підготовці випуску нових видів продукції, упровадженню нових технологій, технічному переозброєнню виробництва, адже розвиток науково-технічної діяльності, розробка та впровадження інновацій є запорукою успішного функціонування та покращення стану машинобудівної галузі.

Аналіз кількості інноваційно-активних машинобудівних підприємств свідчить, що, протягом 2005-2007 рр. їх кількість поступово збільшувалась, що є наслідком інноваційного розвитку галузі, але внаслідок впливу кризових явищ в 2008 р. ситуація погіршилась та кількість інноваційно-активних підприємств дещо зменшилась. Хоча вже у 2009-2010 р. відбулися позитивні зрушення, що є досить успішним результатом враховуючи відсутність належної інноваційної підтримки з боку держави (табл. 5).

Таблиця 5.
Статистика інноваційно-активних машинобудівних підприємств України [1]

Показник	Роки						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Кількість інноваційно-активних машинобудівних підприємств	280	360	421	400	406	412	425

Наглядно тенденцію інноваційно-активних підприємств можна простежити на рис. 5.

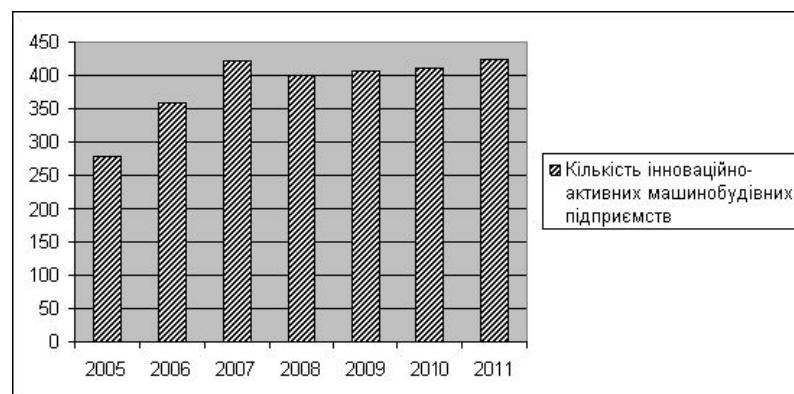

Рис. 5. Кількість інноваційно-активних машинобудівних підприємств в Україні за період 2005-2010 рр. [побудовано за даними [1]]

У табл. 6 відображено частку промислових підприємств, що впроваджували інновації впродовж трьох років, за типами інновацій за видами діяльності.

Таблиця 6.
Частка промислових підприємств, що впроваджували інновації впродовж трьох років, за типами інновацій за видами діяльності* [1]

	Підприємства, що впроваджували							
	інноваційну продукцію		інноваційні процеси		організаційні інновації		маркетингові інновації	
	2007-2009	2009-2011	2007-2009	2009-2011	2007-2009	2009-2011	2007-2009	2009-2011
Промисловість	10,8	11,4	10,7	11,5	4,2	3,8	4,1	3,7
Машинобудування	20,6	22,4	16,3	17,2	8,1	7,3	7,4	6,5
виробництво машин та устаткування	18,4	20,1	15,9	15,5	8,0	7,4	7,6	6,1

виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	22,7	22,6	17,1	17,7	7,5	5,6	6,7	5,9
виробництво транспортних засобів та устаткування	23,7	29,9	15,7	21,5	9,7	10,6	8,0	9,1

* Період обстеження обрано згідно з міжнародною методологією.

Аналіз розвитку машинобудівної галузі за останні роки свідчить, що вона виявилась нездатною протистояти світовій фінансово-економічній кризі. Фінансові наслідки кризи для вітчизняних машинобудівних підприємств проявляються в зростанні боргів та нездатності здійснювати фінансове забезпечення виробничо-господарської діяльності, зменшенні обсягів продажів тощо. Криза призвела до збільшення кількості фінансово неспроможних підприємств у галузі, що пояснюється не лише об'єктивними причинами, а й нездатністю керівництва здійснювати ефективне управління підприємством, своєчасно виявляти проблеми та вживати необхідних заходів для усунення загрозливих впливів з боку зовнішнього середовища.

Висновки. Отже, ефективна діяльність підприємств машинобудівної галузі передусім у здатності підприємства своєчасно та конструктивно реагувати на зміни, що загрожують його нормальному функціонуванню, намагатися переналадити внутрішній економічний механізм так, щоб забезпечити ефективну діяльність навіть в умовах кризи.

Наукова новизна даного дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності проведення заходів з реструктуризації машинобудівних підприємств задля подальшого розвитку галузі. Теоретична та практична значущість результатів дослідження вбачається у тому, що виявлені проблеми діяльності машинобудівної галузі вказують на необхідність в проведенні структурних змін. Перспективи подальших розробок полягають у визначенні напрямів реструктуризації машинобудівних підприємств.

Список використаних джерел

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Машинобудування в Україні: тенденції, проблеми, перспективи / [Н. В. Тарасова, І. С. Калініченко, В. А. Романенко та ін.] ; під заг. ред. чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. – 308 с.
3. Плахотнік О. Дослідження сучасних тенденцій розвитку вітчизняного машинобудування / О. Плахотнік // Економічний аналіз. - Випуск 4. - 2009. - с. 58 - 61.
4. Шифріна Н.І. Стан та перспективи розвитку машинобудівного комплексу України / Н.І. Шифріна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – с. 394-399.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"